

การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรม
และค่านิยมสุจริตในสังคมไทย*

THE POTENTIAL DEVELOPMENT OF SOCIAL INSTITUTIONS FOR
INSTILLING MORAL AND HONEST VALUES IN THAILAND

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), พระครูสังฆรักษ์ทรงพรธณ ชยทตฺโต
Phrabrahmavethi (Suthep Phussadhammo), Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: Yimrungsup222@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากกรณีศึกษาของโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันครอบครัว สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันการศึกษา/การปกครอง ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 9 รูป/คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการประเมินผลปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) จากอาสาสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย มีลักษณะเป็น “กิจกรรมเครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต” ในรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตแก่สมาชิกเครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่สำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตหรือต่อต้านทุจริตไปสู่ชุมชนและสังคม

คำสำคัญ : การพัฒนาศักยภาพ; สถาบันทางสังคม; สำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริต

Abstract

The objective of this research article was to study the potential development of the potential development of social institutions for instilling moral and honest values in Thailand. This research was an action

* Received March 27, 2020; Revised May 17, 2020; Accepted March 16, 2020

research, using the research instruments such as content analysis from case studies of all 3 subprojects and focus group discussions with 9 experts from family institutions, Buddhist institutions, educational institutions/governing institutions with specific random sampling then the data were analyzed by using descriptive content analysis techniques and the operating evaluation (KPI) from 50 volunteers then analyzed the data by using statistics such as frequency, percentage, average and standard deviation. Findings were that the model of the social development potential for instilling the morality and honest values in Thai society were found that it was an "anti-corruption activities of new generation network" in the form of volunteer activities that demonstrated social responsibility consisted of academic activities to instill moral and honest values for the new generation network members for anti-corruption, and operational activities to disseminate morality and honesty values or anti-corruption value to communities and society.

Keywords: Potential Development; Social Institutions; Moral and Honest Values

บทนำ

นานาชาติต่างให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขการทุจริต ซึ่งเป็นปัญหาที่นำไปสู่ความยากจน ความอ่อนแอของสังคม และเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาอย่างแท้จริง (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, 2556) ปัญหาการทุจริตไม่ได้มีอยู่เฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาสากลของนานาประเทศทั่วโลกด้วย แม้ว่าปัญหาการทุจริตของแต่ละประเทศจะมาจากพื้นฐานความคิดและบริบทที่แตกต่างกัน แต่ต่างยอมรับกันว่าการทุจริตเป็นภัยร้ายแรงและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ (Angang, 2002) ปัญหาการทุจริตเป็นปัญหาทางศีลธรรมเกิดจากเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของสังคมไปจาก ความดี ความมีคุณธรรม นึกถึงแต่ความก้าวหน้าของสังคม ไล่ตามความร่ำรวย ความมั่งคั่งไม่ซบเซาซึ่งต่อจริยธรรม คุณธรรมและการทำความดี (Gbenga, 2007)

ในส่วนของประเทศไทยนั้น เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าปัญหาเรื่องการทุจริตเป็นปัญหาสำคัญลำดับต้น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาช้านานจนฝังรากลึกและพบเกือบทุกกลุ่มอาชีพในสังคมไทย เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549) หากพิจารณาโดยละเอียดถึงสาเหตุแท้จริงที่ทำให้เกิดการทุจริตในประเทศไทยแล้ว อาจพบสาเหตุหลาย

ประการ อาทิเช่น สาเหตุทางด้านบุคคล คือ พฤติกรรมส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความโลภ สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีรายได้น้อยไม่พอใช้จ่ายและจำเป็นต้องรักษาสถานภาพทางสังคมของตนไว้จึงทำให้ต้องหาทางทุจริต สาเหตุทางด้านสังคม คือ ค่านิยมที่ยกย่องคนร่ำรวยและมีแรงจูงใจจากวัตถุนิยม รวมทั้งการสร้างระบบอุปถัมภ์ สาเหตุทางด้านวัฒนธรรม คือ แบบอย่างที่ไม่ถูกต้องในการใช้อำนาจและเวลาไปหาผลประโยชน์หรือรายได้เพิ่มเติม สาเหตุทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับนักการเมืองที่ขาดจิตสำนึก ตัดสินใจพิจารณาโครงการต่าง ๆ โดยจัดสรรประโยชน์ในทางมิชอบระหว่างคนสองกลุ่มนี้ (จารุวรรณ สุขมาลพงษ์, 2556; กฤษฎา แซ่หลี่, 2562)

จากปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการประเทศ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ในทุกกลุ่มทุกภาคส่วนของสังคมไทย ให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นใน “คุณธรรม” “จริยธรรม” “ความซื่อสัตย์สุจริต” และ “ความรู้” อันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่าง “มีเหตุผล” “รู้จักสิทธิหน้าที่” และ “ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทย” ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เพื่อสร้างความมั่นคงให้ประเทศและสังคมอยู่รอดปลอดภัย อันจะเป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” และส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการและการพัฒนาประเทศให้เกิดดุลยภาพ ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง ซึ่งจะนำไปสู่สันติสุขและยั่งยืน (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2557) ด้วยเหตุนี้ คำว่า “จิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริต” จึงได้รับความสำคัญอันดับต้น ๆ จากนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ ในส่วนงานราชการและหน่วยงานของรัฐ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) ไปสู่การปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคมไทย (พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสธรรมโม), 2563)

สังคมไทยโชคดีที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำ ความดี พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติ “ไม่กระทำความชั่วทุกชนิดทั้งทางกายวาจาและใจ ให้กระทำความดีทุกอย่างทั้งทางกายวาจาและใจ และชำระจิตให้บริสุทธิ์เพราะจิตบริสุทธิ์จะทำให้กายและวาจาบริสุทธิ์ด้วย” (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2554) ประการสำคัญ คือ การพัฒนาสังคมไทยหรือพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง 3 ประการ คือ ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ความเข้มแข็งทางจิตใจ และความเข้มแข็งทางปัญญา เมื่อสร้างคนให้มีความ

เข้มแข็งแล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541)

ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีสุจริตธรรมซึ่งเป็นธรรมะที่สามารถเอาชนะความประพฤติกุศลได้ในระดับรากเหง้า โดยคำว่า สุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบ ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) ซึ่งสอดคล้องกันกับความหมายในทางกฎหมาย เพราะในทางกฎหมาย คำว่า “สุจริต” หมายถึง สภาวะทางจิตใจอันประกอบด้วย (1) ความซื่อสัตย์ในความเชื่อหรือวัตถุประสงค์ (2) ความซื่อตรงต่อหน้าที่หรือหนี้ของตน (3) ความสอดคล้องกับมาตรฐานทางการค้าหรือธุรกิจใด ๆ อันชอบด้วยเหตุผลในการต่อรองกันอย่างเป็นธรรม และ (4) การไร้ซึ่งเจตนาแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ (ประสิทธิ์ ไขว้โลกุล, 2548)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น การศึกษาวิจัยเพื่อ “พัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย” จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน และควรมุ่งเป้าไปที่สถาบันทางสังคมสำคัญทั้ง 3 สถาบันตามหลักการ “บวร” (พญา สายหู, 2544) คือ (1) สถาบันครอบครัว อันเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคล ต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด (2) สถาบันศาสนา อันเป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล รู้ธรรม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข และ (3) สถาบันการปกครอง อันเป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม

ดังกล่าวนี เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวทางการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริต จากโครงการวิจัยย่อย 3 โครงการ ประกอบด้วย โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา โครงการวิจัยย่อยที่ 2 กระบวนการสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชน และโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การเสริมสร้างเครือข่ายการต่อต้านการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลประจักษ์จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตโดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญที่นำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษารูปแบบของกระบวนการสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชน
3. เพื่อศึกษารูปแบบของการเสริมสร้างเครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
5. เพื่อนำเสนอต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ครอบคลุมการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง จากโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ (โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน 400 คน โครงการวิจัยย่อยที่ 2 กระบวนการสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลจากสังฆาธิการ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน และโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การเสริมสร้างเครือข่ายการต่อต้านการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำองค์กรภาครัฐ ผู้นำองค์กรคณะสงฆ์ และตัวแทนประชาชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน) ซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญในการถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 9 ท่าน พร้อมทั้งออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมในบริบทเชิงพื้นที่ของภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยเน้นพื้นที่จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และ

จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัครเยาวชนในพื้นที่ดังกล่าว จำนวน 50 คน

ผลการวิจัย

จากการถอดบทเรียนกรณีศึกษาการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง จากโครงการย่อยทั้ง ๓ โครงการ เป็นฐานคิดสำคัญในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และออกแบบต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม ตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบของการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ที่มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสามัคคีอันดีโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นฐาน ทั้งนี้ เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ มีวิสัยทัศน์ คือ เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ และมีพันธกิจ คือ การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ และมีภารกิจหลัก คือ (1) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (2) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (3) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (4) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (5) ส่งเสริมการรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น

2. รูปแบบของกระบวนการสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชน ได้แก่ รูปแบบของการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความสนใจเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต โดยมีโรงเรียน/สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษอบรม สร้างนิสัย ให้ความรู้ ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางด้านปัญญา และเมืองครทางศาสนาต่าง ๆ ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างลักษณะนิสัยความซื่อสัตย์สุจริต บนพื้นฐานของความศรัทธาเชื่อในสิ่งที่ดีจนปฏิบัติเป็นกิจนิสัย ประกอบด้วย (1) การสร้างค่านิยมสุจริตให้กับเยาวชนโดยเริ่มจากครอบครัว (2) การสร้างความซื่อสัตย์สุจริตจากการสร้างนิสัยความซื่อสัตย์สุจริตตั้งแต่แรกเกิดโดยแบบอย่างทางความประพฤติของคนในครอบครัว (3) การปลูกฝังความซื่อสัตย์

สุจริตให้แก่เยาวชนโดยความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันสังคมอื่น ๆ ด้วย (4) การพัฒนาผู้เรียนของสถาบันการศึกษาให้เกิดความงอกงามในทุก ๆ ด้านอย่างมีคุณภาพ และ (5) การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชนด้วยกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกความซื่อสัตย์สุจริต

3. รูปแบบของการเสริมสร้างเครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ รูปแบบของการเสริมสร้างเครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแผนปฏิบัติ การป้องกันการทุจริต คือ การสร้างอุดมการณ์ การก่อรูปเครือข่าย การพัฒนาศักยภาพ การวางแผน การส่งเสริมและดำเนินการ และการสรุปบทเรียนประเมินผล ตามกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การเลือกคนดีเป็นผู้บริหาร (2) การใช้ระบบการตรวจสอบการปฏิบัติงาน (3) การสนับสนุนการให้บริการข้อมูลต่าง ๆ แก่ประชาชน (4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (5) การสร้างหน่วยงานกลางรองรับการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (6) การจัดสรรงบประมาณสำหรับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (7) การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนที่มาจากทุกภาคส่วน (8) การสร้างความเข้าใจและเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน (9) การส่งเสริมให้เยาวชนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ (1) การสร้างสังคมสุจริตธรรม

4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า มีลักษณะเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมที่บูรณาการการทำงานในลักษณะเครือข่าย และมุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ชื่อว่า “เครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต” โดยสมาชิกเครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต มีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย โดยมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีปฏิสัมพันธ์กันในแนวราบด้วยความเสมอภาคและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีบทบาทในการรับรู้และเผยแพร่สำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริต/ต่อต้านทุจริตไปสู่ชุมชนและสังคมในเชิงพื้นที่ระดับจุลภาค

5. ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย พบว่า เป็นรูปแบบของกิจกรรมเชิงที่เป็นกระบวนการกลุ่มเกลตาทางสังคม สร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสาธารณะ จิตอาสา และเสียสละเพื่อส่วนรวม ให้สมาชิกเครือข่ายสามารถคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม และประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือต้านทุจริต พร้อมทั้งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของกิจกรรมจิตอาสา ที่เป็นกระบวนการเพื่อเผยแพร่สำนึกคุณธรรมและค่านิยม

สุจริตหรือต่อต้านทุจริตไปสู่ชุมชนและสังคม แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรชุมชน

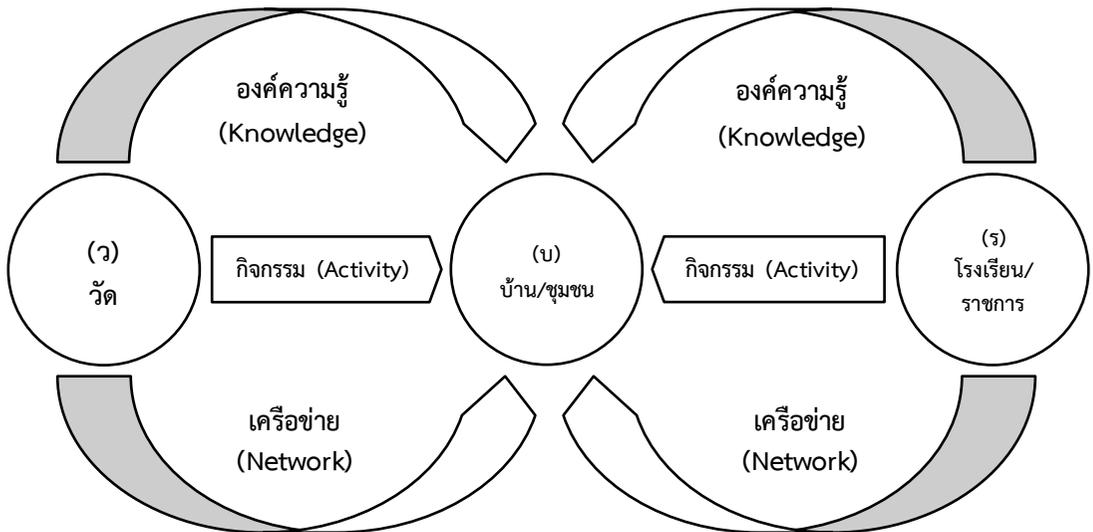
อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการถอดบทเรียนกรณีศึกษาการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง ที่เป็นฐานคิดสำคัญในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม แสดงให้เห็นลักษณะของต้นแบบกิจกรรมการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม ได้แก่ “กิจกรรมเครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต” ในรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตแก่สมาชิกเครือข่ายคนรุ่นใหม่ต้านทุจริต และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่สำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตหรือต่อต้านทุจริตไปสู่ชุมชนและสังคม แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง/การศึกษา ล้วนเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่เป็นสายใยยึดเหนี่ยวชุมชนมาแต่อดีต ที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ช่วยให้สังคมไทยดำรงอยู่อย่างสันติสุขมาช้านาน มาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชน ลักษณะสามประสาน เพื่อร่วมมือบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเกื้อกูลกัน โดยสถาบันครอบครัว (บ้าน) ประกอบด้วย ชาวบ้าน และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน และสถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และกลุ่มหรือชมรมทางศาสนา และสถาบันการปกครองหรือราชการ/การศึกษา (ราชการ/โรงเรียน) ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐทุก ๆ ส่วนงานในชุมชน/องค์กรทางการศึกษา ประกอบด้วย บุคลากรทางการศึกษาทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จำเป็นต้องมีสถานะในการเป็นสถาบันหลักในชุมชนขับเคลื่อนกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ และเสริมสร้างค่านิยมสุจริต โดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหา โดยกำหนดแผนแม่บทชุมชน ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง และร่วมกันบริหารจัดการในรูปแบบภาคีเครือข่าย ดังกล่าวข้างต้นนี้ สอดคล้องกับที่ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความซื่อตรงในสังคมไทย” จากผลการวิจัยพบว่า สังคมไทยมีปัญหาและมีความ

บกพร่องในความซื่อตรงที่ดำรงอยู่ในทุกแวดวง ในทุกกลุ่มทุกภาคส่วน โดยที่ความไม่ซื่อสัตย์ซื่อตรงของผู้นำหรือบุคลากรทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้น จะถูกสะท้อนออกสู่สังคมหรือสาธารณะมากกว่าบุคคลทั่วไป โดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้รับการลงโทษ ทั้งทางกฎหมาย และการลงโทษทางสังคมแต่อย่างใด ในขณะที่ สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนายังขาดความเข้มแข็งในการปลูกฝังหล่อหลอมกลุ่มเกลสาสมาชิกในสังคม ด้วยสาเหตุหลักจากระบบการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งในและนอกยังไม่เอื้อและไม่เหมาะสม และสอดคล้องกับที่ ศิริพร ปัญญาเสน (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพพจน์ของความสุจริตและความโปร่งใสของประชาคมในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย จังหวัดลำปาง” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านความสุจริตและความโปร่งใสในการทำงานของคณะกรรมการประชาคมหมู่บ้าน ในงานด้านโครงสร้างพื้นฐานของ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย จังหวัดลำปาง ในมุมมองทั้งโดยตัวประชาคมเองและประชาชน มีความพึงพอใจในการทำงานสามารถได้มีโอกาสแสดงบทบาทและความสามารถที่ตนเองมีในงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย อย่างเต็มที่ เต็มศักยภาพ ทำให้ประชาชนเชื่อมั่น ศรัทธาและให้ความไว้วางใจเข้าร่วมในการดำเนินงานด้วยความสุจริตและความโปร่งใส และสอดคล้องกับที่ คณะกรรมการฝ่ายวิจัยโรงเรียนสุจริต โรงเรียนวิสุทธิกษัตริ์ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบกิจกรรมต้นกล้าศรีวิสุทธิ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิ กษัตริ์ จังหวัดสมุทรปราการ” จากผล การวิจัยพบว่า รูปแบบกิจกรรมต้นกล้าศรีวิสุทธิเพื่อพัฒนาคุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียน วิสุทธิกษัตริ์ จังหวัดสมุทรปราการ มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ เช่น กระบวนการจัดกิจกรรม บทบาทครู บทบาทนักเรียน เป็นต้น และการส่งเสริมคุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิกษัตริ์โดยใช้กิจกรรมต้นกล้าศรีวิสุทธิ ประกอบไปด้วยกิจกรรม 5 ต้นกล้า คือ ต้นกล้าเสียงตามสาย ต้นกล้า 3 ตรวจ ต้นกล้าของหายได้คืน ต้นกล้าแนะแนวอาชีพอิสระพอเพียง และต้นกล้า 1 ห้องเรียน 1 จิตอาสา ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงคุณลักษณะสุจริตด้านทักษะกระบวนการคิด ด้านการมีวินัย ด้านซื่อสัตย์สุจริต ด้านอยู่อย่างพอเพียง และด้านจิตสาธารณะและสอดคล้องกับที่คณะกรรมการฝ่ายวิจัย โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธรณทล (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธรณทล” จากผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดด้านจิตสาธารณะเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นควบคู่กับตัวชี้วัดด้านการมีวินัยและการอยู่อย่างพอเพียง และสอดคล้องกับที่ พิศมัย เทียนทอง (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนบ้านเขามะกา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1” จากผลการวิจัยพบว่า ผลจากการดำเนินการ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น และผลการปฏิบัติตนของนักเรียนด้านความซื่อสัตย์สุจริต พบว่า มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งด้านกาย วาจา และใจ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย

ที่มา: พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสธมโม) (2563)

การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมที่บูรณาการการทำงานในลักษณะเครือข่าย “บ-ว-ร” ประกอบด้วย สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา/สถาบันการปกครอง ขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมที่บูรณาการการทำงานในลักษณะเครือข่าย โดยมุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้ กิจกรรม (ต้นแบบ) การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย ที่เรียกว่า กิจกรรมเครือข่ายคนรุ่นใหม่ด้านทุจริต เป็นรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการ ที่เป็นกระบวนการกลุ่มเกลตาทางสังคม สร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสาธารณะ จิตอาสา และเสียสละเพื่อส่วนรวม ให้สมาชิกเครือข่ายสามารถคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม และประยุกต์หลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือด้านทฤษฎีเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยสำหรับการพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย คือ ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยโดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นฐาน ในลักษณะ New Normal ความปกติใหม่ หรือความปกติรูปแบบใหม่ โดยก่อดำเนินการระดับจุลภาคและขยายตัวไปสู่ระดับมหภาค กล่าวคือ ระดับครัวเรือน ได้แก่ (1) การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น โดยการให้ความรักและเอื้ออาทร (2) การส่งเสริมความสามัคคีภายในครอบครัว โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว (3) การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกในครอบครัว (4) การส่งเสริมวิธีการคิดและวิเคราะห์การใช้คำพูดในเชิงบวกแก่สมาชิกในครอบครัว และ (5) การสร้างหลักประกันสุขภาพภายในครอบครัว โดยมีต้นแบบความประพฤดีทางสุภาพะที่ดีของชุมชนบุคคลภายในครอบครัว เป็นฐาน สำหรับระดับมหภาค หรือระดับชุมชน/สังคม ได้แก่ (1) การส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะ จิตอาสา หรือกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (2) การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน หรืออาชีพเสริม (3) การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณแก่สมาชิกในสังคม (4) การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดอบายมุขและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น จัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด และ (5) การจัดกิจกรรมประกวดครอบครัวรักษาศีลห้าเพื่อยกย่องครอบครัวต้นแบบให้เป็นรูปธรรมทางสังคม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การทำวิจัยครั้งต่อไปควรสร้างผลกระทบต่อ การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย ในลักษณะแผนงานวิจัยต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2554). *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กฤษฎา แซ่หลี่. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(1), 59-70.
- คณะกรรมการฝ่ายวิจัย โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล. (2557). *คุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาเขต 1.
- คณะกรรมการฝ่ายวิจัยโรงเรียนสุจริต โรงเรียนวิสุทธิกษัตริ. (2559). *การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมต้นกล้าศรีวิสุทธิเพื่อพัฒนาคุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิกษัตริ จังหวัดสมุทรปราการ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จารุวรรณ สุขุมลพงษ์. (2556). *แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2554). *การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความซื่อตรงในสังคมไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2557). แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึก ค่านิยม ผ่านสุภาชิต คำพึงเพย. *วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 7(2), 30.
- ประสิทธิ์ ไชยวิไลกุล. (2548). *กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *ธรรมกับสังคมไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนัชการพิมพ์.
- พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมโม). (2563). การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 1-12.
- พัทยา สายหู. (2544). *กลไกของสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศมัย เทียนทอง. (2553). *การดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนบ้านเขามะกา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว*

เขต 1 (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัย
ปทุมธานี.

ศิริพร ปัญญาเสน. (2551). ภาพพจน์ของความสุขจิตและความโปร่งใสของประชาคมใน
องค์การบริหารส่วน ตำบลพิชัย จังหวัดลำปาง (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น:
วิทยาลัยปกครองส่วนท้องถิ่น.

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. (2549). รัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์
เปอร์เน็ท.

Angang, H. (2002). Public Exposure of Economic Losses Resulting from
Corruption. *China & World Economy Journal*, 10(4), 44.

Gbenga, L. (2007). Corruption and Development in Africa: Challenges for
Political and Economic Change. *Humanity & Social Sciences Journal*,
2(1), 112.